

JON KUMBI-LEPALE

Jon-ni Kumbi-Lepa Pepá Topa Sirim Bukele

JON-ni Pepá Yupuku Topa Sirim Bukma

Jon-ni Pepá Yupuku Topa Sirim-manga Ung-Pulu Mare

Pepá yupuku ima topa sirim yilinga bili pepá tenga naa molemú, akiliinga-pe ‘Temani-kaiéle kene pepá yupuku ima kene Jon-ni sika turum.’ niku piliilimili. Akiliinga pulele i-sipa mele: Ui buk ambolkunu ilinga buk JON temani-kaiéliinga ung-pulele buk-gomú 429 kanui. Pe temanele kene ya pepá yupuku kene anju-yandu ung mare tilu-sipa mele i-sikunu mimi-siku kanui:

Temanele	Jon Kumbi-Lepale	Tale-Sipale	Yupuku-Sipale
1:1,14	1:1		
1:14,18; 3:16	4:9		
3:19-21	1:6-7		
3:36	5:12		
5:24	3:14		
5:32,37	5:9		
8:44	3:8		
8:47	4:6		
13:34-35	2:7	5	
14:23	5:3	6	
15:11; 16:24	1:4	12	
	4:2-3	7	
		1	1
		4	4

Jon Kumbi-Lepale kene Jon Tale-Sipale kene aku-sele pepá topa sirimeliinga ung-pulele i-sipa mele:

Yi mare anduku Krais-nga yambuma mani siku kene niku mele: “Kangiele méle kis akiliinga kangiele-ni ulu kaí te aima manda naa temulú. Ulu kaí te telemulu kene ulu akili ulu kis-ko. Akiliinga, ulu kaíma telemulu mola ulu kísima telemulu ulu akuma pali kis. Yambumanga minima mindi kaí. Pulu Yili yu minéle akiliinga yu kaí. Yesos yu Pulu Yili molupa kene aima sika mana-kangi tenga naa urum. Yu Pulu Yili mulupili yu yi kaí. Sika mana-yi te molkanje yi kis te molka akiliinga yu sika mana-yi te au naa talurum.” niring. “Mola sika mana-yambu-kangi tenga omba mulurum lem kangina suku mulurum yambale lupa, yu lupako. Kangiele kene minéle kene yambu tiluele mólu.” niring. “Eni i-sipa i-sipa piliipa kungnjuli mare tondulu munduku pilíngi lem molku kunjíngi kupulanum-na pungí.” niring. Pe Krais-nga yambu mare-ni ung kanuma piliiku liiku kene ‘piliipa kungnjuli pulele numanuna pípi.’ niku numanale-ni piliingíndu mindili siku molku, kangima-ni aima ulu-kísima mindi teku muluring. Jon-ni eninindu nimba mele: “Yi gólu toku súmbulu túlina molemele yambu kanuma eninga talapena enini-kene aima naa molangi, toku makurangi.” nimba sika sumbi-siku molku, molku kunjíngi kupulanum-na pungí mele ung mare alsupa mani sirim.

‘Jon yi-anda lepa kolea Epesas taon-na molupa kene, Epesas taon lirim kolea Esia propinj koleamanga Krais-nga yambu-talapema pepá ili topa sirim.’ niku piliilimili.

Ya ung-pulele pora nikem.

Jon-ni Pepá Topa Sirim Ilinga Ung-Pulu Mare

Ung-pulu mare ilinga anju nondupa buk-gomú 1185 molemále aima kanui.

Ung aima tondulu te 1:5–2:2 molupa, te 3:1-2, te 5:11-12 molemú.

Ung-pulu mare buk ambolkunaliinga alsena “24. laip”, “31.3. pikinini bilong God”, “32.2 Pikinini Bilong God”, “42.4. wanpela samting nogut” molemú.

Ya ung-pulele pora nikem.

**1:1–3:10 Oliu Pa Tílina Andupu Molupu, ‘Sumbulu Tílina Molemele
Yambuma-ni Oliu Kundi Naa Tangi.’ Nimbu Molamili Ung Te**

1:1-4 “Kona Molupa Kunjuli Ung Akili Yesos.” Nirim Ungele

1 ¹Kona molupa kunjuli ulu-pulele-kene molemú yili eni nimbu samili.
Yu ui-pulu-pulu mulurum yili;

yu oliu piliirimulu yili;

yu mongale-ni kanurumulu yili;

yu nem-nemi nimbu kanurumulu yili;

yu kílí-ni ambulurumulu yili;

akili Pulu Yili-nga Ung akili [Yesos-]Indu nikimulu.

²Kona molupa kunjuli ulu-pulu kanili wendu omba mokeringa mulurum, oliu-ni yu kanupu kene aima sika kanurumulu mele nimbu sikemulu. Molupa mindi puli ulu-pulele Lapa-kene molupa kene oliu mulurumuluna omba mokeringa mulurum kanurumulu mele eni nimbu sikemulu. ³‘Eni oliu-kene wasie tapú-topu molamili.’ nimbu oliu-ni kanupu piliirimulu mele eni kepe nimbu sikemulu. Tapú-topu molemuláliinga pulu kanili i-sipa mele: Oliu Lapa kene yunga Málu Yesos Kraisi-kene wasie tapú-topu molemulu akili. ⁴‘Eni wasie oliu numanu kamu samili.’ nimbu ung ili nimbu pepána tokumulu.

1:5-10 “Pa Tílina Andupu Molamili.” Nirim Ungele

⁵Pulu Yili-nga Málale-ni oliu nimba sirim ungele eni nimbu sikemulu akili i-sipa mele: Pulu Yili pa tiliele. Yu-kene súmbulu tuli te aima naa pelemú. Ulu-pulu-kis te kepe kalaru te kepe yu-kene naa pepa, yu yi piliipa kungnjuli pepa kake tepa molupa kunjuli yili. ⁶Oliu ‘Pulu Yili yu-kene kapula tapú-topu molemulu.’ nimbu kene súmbulu tílina andupu mulúmulu lem gólu topu, “Telemulu.” nilimulu mele naa telemulu.

⁷Akiliinga-pe yu pa tílina molemú mele oliu pa tílina andupu mulúmulu lem oliunga anginipilima kene kapula tapú-topu molemulu kene yunga Málale-ni yunga memi oliunga nimba onde linjirimele-ni oliu ulu-pulu-kis telemulu numanuna pelemúma pali kulu tonjulemú.

⁸Oliu-ni nimbu mele: “Ulu-pulu-kísma naa telemulu, te naa pelemú, mólu.” nímulu lem gólu tolemulu, ung-sikama oliu-kene naa pelemú.

⁹Akiliinga-pe ulu-pulu-kis telemuluma nimbu para símulu lem Sumbi-Sipa Telemú Pulu Yili-ni “Tembu.” nimba panjurum mele piliipa kene tembandu oliunga ulu-pulu-kis nimbu para simulúma ‘Mania pupili.’ nimba enimbu kolupa, oliunga numanuna kalaru mele molemú molombama kanupa kene ‘Kelepa kake tipili.’ nimba lumaye tonjulemú tonjumba. ¹⁰Akiliinga-pe oliu-ni nimbu mele: “Oliu-ni ulu-pulu-kis te aima naa tirimulu, ekupu kepe naa telemulu, mólu.” nímulu lem ung nilimulu akili-ni “Pulu Yili yu gólu tuli yili.” nilimulu, yunga ungele oliu-kene naa pelemú.

2:1-6 Krais Oliunga Tapa Liiliele

2 ¹Nanga numanu monjuliu kangambulama, ‘Eni ulu-pulu-kísima naa teangi.’ nimbu pepá ili eni simbundu tokur. Akiliinga-pe eninga yambu te-ni ulu-pulu-kis te tímu lem oliunga nimba liipa tapunjupa Lapanga kumbi-kerina mawa tenjilimú yili molemú. Akili ulu sumbi nílíma mindi tili yi Yesos Krais. ²Yu “ ‘Eninga ulu-kis telemelemanga Pulu Yili-ni enini naa tupili. Enini kolea-kísina puku molku kis-siku mindi naa pangi.’ nimbu, ‘Eninga ulu-pulu-kísima omba mania pupili.’ nimbu, nanga memale onde lenjipu kolambu.” nirim yili. Oliu Isrel-yambumanga mindi mólu-ko. Ma-koleana yambumanga pali ulu-pulu-kis telemelema ‘Pulu Yili-ni ‘Omba mania pupili. Penga alsupu naa piliipu molupu kene enini tepu kis naa sambu.’ nipili.’ nimba Krais yu mana-yambumanga pali kulunjurum.

³Krais-ni oliundu “Teai.” nirim mele piliipu liipu tímulu lem ‘Yu aima sika kanupu piliipu molemulu.’ nimbu piliilimulu. ⁴Yambuma-ni ‘Yu oliu kanupu piliilimulu.’ niku kene yu-ni “Teai.” nirim mele piliiku liiku naa telemele, yambu kanuma enini ung gólu tuli yambuma, yunga ung-sikama numanuna naa pelemú. ⁵⁻⁶Akiliinga-pe yu-ni “Teai.” nirim-ma piliiku liiku telemele yambuma aima kamu Pulu Yili numanu monjuku konjulemele. ‘Oliu yunga yambuma molupu yu wasie tapú-topu molemulu.’ nilimele yambuma Pulu Yili-ni “Ti.” nirim mele Yesos-ni piliipa liipa tapa mulurum mele enini aku-siku Yesos-ni “Teai.” nilimú mele piliiku liiku teku molangi. Yesos-ni Pulu Yili-nga ungma piliipa liipa tapa mulurum aku-mele Yesos-nga ung-manima piliipu liipu tepu molupu kene ‘Oliu sika yunga yambuma molupu sika yu-kene wasie tapú-topu molemulu.’ nimbu piliilimulu.

2:7-17 Ung-Mani Konale “Oliuliu Anju-Yandu Numanu Munjamili.” Nirim Ungele

2:7-14 Yambu Te-ni Anginipili Numanu Monjulemále Pa Tílina Molemú Ungele

⁷Nanga pulu lelemú yambuma, pepá tokur ung-mani ili kona te mólu. Akili kórunga-ui Krais-nga yambuma pulu monjuku molku kene nirimulu piliiring ung-manele. ⁸Aku sika akiliinga-pe ekupu pepá tokur ilinga ung-mani kona te siker. Ung-mani ilinga pulu yuli ui Krais-ni tapa mulurum mele kanupu, yandupa eni teku molemele mele kanupu kene ‘Ung-mani kona akili yu sika.’ nimbu kanolemulu. Súmbulu tuliele kamu pora nimbá tekem, pa tiliele kórunga wendu urumele ekupu pa tenjilimáliinga eni aku-siku molemele mele kanupu ‘Akili ung-mani sikale.’ nimbu kanolemulu.

⁹Yambu te-ni “Na pa tílina moliu.” nilimáliinga-pe yunga anginipili kene numanu kis panjilimú akiliinga yu súmbulu túlinsa we molemú.

¹⁰Yambu te yunga anginipili numanu monjulemále pa tílina molemú, yu

alsupa singa tomba méle te pa tílina naa lelemú. ¹¹ Akiliinga-pe yambu te anginipili kene numanu kis panjilimú yambale súmbulu túlina molupa, súmbulu tuliele-ni yunga mongale pipi silimú-na kupulanumuma kapula kanupa sumbi-sipa naa pulimú.

¹² Nanga numanu monjuliu kangambulama,
Krais-nga bili walsiringeliinga
Pulu Yili-ni eninga ulu-pulu-kísima
'Mania pupili.' nimba kanupa konde tinjirimeliinga
pepá ili eni topu siker.

¹³⁻¹⁴ Tara-mene,
yi ui-pulu-pulu mulurum ekupu we molemú yi ili
piliiku bi silimeláliinga
na-ni eni pepá ili topu siker.
Kang-yima, eni
ulu-kismanga pali ulu-pulele pelemú [kurale]
toku mania munduringeliinga
na-ni eni pepá ili topu siker.
Kangambula nanama,
Lapale kanuku bi silimeláliinga
pepá ili eni topu siker.
Tara-mene,
yi ui mulurum ili ekupu we molemále
piliiku bi silimeláliinga
pepá ili eni topu siker.
Kang-yima,
eni tondulu pupili molku,
Pulu Yili-nga ungele eninga numanuna pelemú,
eni ulu-kismanga pali ulu-pulele pelemú [kurale]
toku mania munduringeliinga
eni pepá ili topu siker.

2:15-17 Ma-Koleana Mélema Oliu Numanu Auli-Tepu Naa Munjamili Ungele (2:7-17 pali)

¹⁵ Mana uluma kene mana-mélema kene numanu naa monjuku, méle akuma numanu liiku munduku naa molai. Yambu te mana-uluma numanu munjum lem yambu kanili-ni Lapa numanu monjulemú ulu-pulele yu-kene naa pelemú. ¹⁶ Aku nambimuna, mana-mélema pali, ulu-pulu-kis telemele yambuma-ni méle te kanuku "Liambuka!" mola "Teambuka!" nimba numanu monjulemele mélema kene, yambuma-ni mong-keng lelemele uluma kene, mong konduku kara pulimelé uluma kene, mana-ulu akuma pali Lapa-kene wendu naa olemú, ma-koleana mindi wendu olemáliinga mana-ulu akuma numanu naa monjai. ¹⁷ Ma-koleale

kene méle numanu monjulemele mélema pali pora nimbáliinga-pe yambu te Lapale-ni “Ti.” nilimú mele piliipa liipa teng panjipa tepa molemú yambale taki-taki molupa konjupa mindi pumba.

2:18-27 Krais-nga Ele-Túma Kórunga Wendu Uring Ungele

¹⁸Nanga kangambulama, ma-kolea pora nimbá enale ekupu wendu okum. Krais-nga ele-túli ombá eni ui piliiring kanili. Ekupu kepe Krais-nga ele-tu pulele wendu olemele kanupu kene ‘Ma-koleale nondupa pora nimbá tekem.’ nimbu piliilimulu. ¹⁹Kanuma oliu munduku kelku ulsu puring, akiliinga-pe ui oliu-kene wasie mulurumulu kene kanuma oliunga yambuma sika naa muluring. Enini sika oliunga yambuma molkemelanje oliu-kene wasie we molkemela. Akiliinga-pe oliu munduku kelku puring akiliinga, ekupu liipu menjikimulu akili oliunga yambu mare mólu.

²⁰Akiliinga-pe Mini Kake Tiliele Krais-ni liipa mundurum liiring akiliinga ekupu eni pali sika uluma piliiku apuruku konjulemele. ²¹‘Eni ung-sikama naa piliilimili.’ nimbu pepá ili naa topu siker. ‘Eni ung-sikama piliilimili, ung akumanga ung gólu túlima wendu naa olemú.’ nimbu pepá ili tokur. ²²Gólu tuli yambuma nameléye? ‘Yesos yu Pulu Yili-ni ‘Liipu mundumbu.’ nimba makó turum yi-nuim Kraisele mólu.’ nilimele yambuma enini gólu tuli yambuma. Yambu kanuma-ni Lapa kene Málu kene “Mólu.” niku liiku bulu silimeláliinga enini Krais-nga ele-túma molemele. ²³Yambu te-ni Málu “Mólu.” nimba liipa bulu silimú yambale-ni Lapa kepe “Mólu.” nimba liipa bulu silimúko. Yambu te-ni Málu “Sika.” nimba “Wasie tapú-topu molambili.” nilimú yambale-ni Lapa kepe “Sikako.” nimba “Wasie tapú-topu molambili.” nilimúko.

2:24-27 Ung-Sikama Mini Kake Tiliele-ni Oliu Mani Silimú Ungele

²⁴Eni ui piliiring ungma ‘Numanuna aima kamu pípili.’ niku numanale-ni tondulu munduku piliiku molai. Aku-siku tíngi lem Málu-kene Lapa-kene wasie taki-taki tapú-toku mulungí. ²⁵Yu-ni oliu “Simbu.” nirimele i-sipa mele: “Eni taki-taki molku konjuku mindi pungí ulu-pulele simbu.” nirim.

²⁶Yambu mare-ni eni gólu toku kundi tolemele yambu akumanga na-ni eni pepá ili topu siker. [Akuma Krais-nga ele-túma]. ²⁷Akiliinga-pe eni Krais-ni Mini Kake Tiliele sirim liiring akili eni-kene molemáliinga, yambu te-ni eni ung-bo tonjupa mani simba ung te mólu. Mini Kake Tiliele-ni eni uluma pali ung-bo tonjupa mani silimú. Ung-bo tonjupa mani silimú akuma gólu naa tolemú, ung-sikama mindi. Akiliinga, yu-ni eni mani silimú mele Krais-kene taki-taki tapú-toku molai.

2:28–3:10 Pulu Yili-nga Kangambulamanga Ung Te

²⁸Sika, nanga numanu monjuliu kangambulama, ekupu eni [Krais] yu-kene tapú-toku molku mindi pai. ‘Aku temulú kene penga yu ombá

kene kanupuliinga pipili naa kolupu yunga kumbi-kerina mini-wale naa mundupu sumbi-sipu pupu ola angiliimulú.' niku aku-siku yu-kene taki-taki tapú-toku molai.

²⁹'Krais yi aima sumbi-niliele.' niku piliiku kene, ulu sumbi-nílíma tepa molemú yambu te kanuku kene 'Yu Pulu Yili-ni "Nanga kangambulale molani." nirim, yunga kangambulale molemú lem.' niku piliilimiliko.

3 ¹Oliunga Lapale-ni oliu lakupa numanu monjulemú mele kanai. Oliu numanu lakupa monjupa kene yu-ni bi lepa oliundu "Nanga kangambulama." nilimú. Pe oliu aima sika aku-sipu molemulu. We-yambuma-ni oliu Krais-nga yambumandu 'Pulu Yili-nga kangambulama' niku naa piliilimiláliinga pulele niambu. Enini ui Yesos kanuku kene 'Yu Pulu Yili-nga Málale' niku naa piliiring mele ekupu aku-mele oliu 'Pulu Yili-nga kangambulama' niku naa-ko piliilimili.

²Na-ni numanu monjulu pulu lelemú yambuma, ekupu oliu Pulu Yili-nga kangambulama molemuláliinga-pe oliu penga molomulú mele isili-ui naa piliilimulu. Naa piliilimuláliinga-pe Krais penga yandu omba mokeringa molumba kene yu molemú mele kanupu kene oliu yu molemú mele aku-sipu molomulú.' nimbu piliipu molemulu. ³Yambuma-ni "Yu ombá." niku yu nokuku molemelema-ni pali "Krais yu numanu kake tipili molemú mele oliu aku-sipu molamili." niku eninga numanukundu lumaye toku molemele.

⁴Ulu-pulu-kis telemele yambuma-ni [Pulu Yili-ni "Teai!" nimba "Naa Teai!" nilimú] ung-manima liiku su siku pula tolemele. Ulu-pulu-kismanga pulele i-sipa mele: Pulu Yili-nga ung-manima liiku su siku pula tolemele ulu akili ulu-pulu-kismanga pulele. ⁵Krais-ni "Ulu-pulu-kísma mania pupili.' nimba mana mania urum eni piliilimili. Ulu-pulu-kis tiluri kepe yu-kene aima naa pelemú. ⁶Yu-kene tapú-toku molemele yambuma ulu-pulu-kisma teku mololsiliiku naa pulimelé. Yambu ulu-pulu-kísima teku mololsiliiku pulimelé yambuma Krais naa kanuku piliilimili.

⁷Nanga kangambula nanama, yambu te-ni eni kundi topa ulsu memba pumba akiliinga nokuku konjuku molai. Yambu te ulu sumbi-nili uluma telemú yambale Krais yi sumbi-niliele molemú mele yu aku-sipa molemúko. ⁸Ui-pulu-pulu kepe ekupu kepe [kurumanga nuim] depollale-ni ulu-pulu-kísima tirim mele telemáliinga ekupu ulu-pulu-kis telemele yambuma depollaliinga yambuma molemele. Pulu Yili-nga Málale-ni depollaliinga kongunale topa mania mundumbandu mana mania omba kongun tirim. ⁹Pulu Yili-ni mirim yunga kangambula molemú yambale Pulu Yili yu molemú mele ulu-pulele yambu kanili kene pelemáliinga yambu akili-ni ulu-pulu-kisma kapula taki-taki piliipa naa telemú temba. Pulu Yili-ni yambu kanili mirim-na yu-ni ulu-pulu-kísima tepa molumba kupulanum te naa pelemú. ¹⁰Akiliinga, yambuma kanupu kene, 'Yambu ili Pulu Yili-nga kangambulale lem. Ili depollaliinga kangambulale lem.' nimbu kapula kanupu apurulimulu. Yambu te-ni Pulu Yili-ni kanupa

kaí piliilimú ulu-puluma naa telemú yambale yu Pulu Yili-ni mirim kangambula te mólu. Yambu te-ni yunga anginele kanupa numanu naa monjulemú yambale yu Pulu Yili-nga kangambula te mólu-ko.

3:11–5:21 Oliu-ni Lupa-Lupa Yambuma Aima Sika Numanu Monjamili Ung Te

3:11-18(-24) Numanu Aima Sika Munjingí Mele Ung Te

¹¹Ui-pulu-pulu piliiku muluring mele yandupa-yandupa ekupu piliiku molemele ungele i-sipa mele: Oliu “Anju-yandu numanu monjai.” nirim ung kanili. ¹²Yi Ken-ni tirim mele manda lepu tepu naa molamili. Yu ulu-kismanga pali ulu-pulele pelemú kureliinga yi te molupa kene anginele topa kunjurum. Nambimuna topa kunjurumuye? Yu ulu-kísima tirim, anginele ulu sumbi-nílima tirimeliinga yu topa kunjurum kanili.

¹³Angmene, we-yambuma-ni eni sika numanu kis panjilimelaliinga-pe “Nambimuna aku telemeleye?” niku walsiku naa piliai. Aku-siku tiring mele telemele tingí mindi. ¹⁴‘Oliu anginipili numanu monjupu molemuláliinga oliu kolumulú kupulanumele mundupu kelepu kene, kona molupu konjupu mindi pumulú kupulanum-na molemulu.’ nimbu piliilimulu. Yambu te-ni anginipili numanu naa monjupa molemú yambale yu yambu kululi kupulanum-na molemú. ¹⁵Yambu te-ni yunga angin-kene numanu kis panjilimú yambale yu yambu topa kunjuli yambale. Akiliinga piliipu kene ‘Yambuma topa kunjuli yambu te molupa konjupa mindi puli ulu-pulele yunga numanuna naa pelemú.’ nimbu piliipu molemulu.

¹⁶Numanu munjuli ulu-pulele piliilimulu akili i-sipa mele: Yesos Krai yu oliunga ‘Alko topu kolunjambu.’ nimba kene kulurum. Akili oliu lakupa numanu monjupa kene we tepa liirim. Pe ekupu akili piliipu kene oliu ‘Anginipilinga alko topu kolunjamili.’ nilkumulanje kapula. ¹⁷Yambu te-ni mana-mélema nosupa molupa kene angin te méle te mólu tomba kene kanupa kene kondu naa kulum lem Pulu Yili-nga numanu munjuli ulu-pulele yunga numanuna nambi-sipa pelemúye? [Naa pelemú.]

¹⁸Kangambula nanama, “Na yambuma numanu monjupu moliu.” nimbu kerale-ni ung mindi nimbu naa molamili. Yambuma aima sika numanu monjumulundu enini kondu kolupu eninga uluma tenjipu molamili.

3:19-24 Numanu Monjulemele Yambuma Pulu Yili Kanungíndu Mini-Wale Naa Mundulimele Ung Te

¹⁹⁻²⁰Yambuma aima sika numanu monjupu kondu kolupu mulúmulu lem ‘Oliu ung-sikale piliipu liipu molemulu.’ nimbu piliilimulu. Kanu-kene ulu te temulálendu oliunga numanale-ni piliipu kene ‘Aku-sipu tekemulale tepu kis-sikimulu.’ nimbu piliipu kene kelepu nimbu mele: ‘Oliunga numanale-ni apurulimú mele mandupa; Pulu Yili-ni mindi

uluma pali mimi-sipa piliipa kene yu-ni mindi [oliu-ni telemulu] uluma piliipa liipa apurulumú mele olandupa akiliinga, yambuma numanu monjupu kondu kolupu kene oliu ung-sika pelemú kupulanum-na pupu ulu telemulumandu numanale-ni ‘Tepu kis-sikimulu.’ nimbu piliilimulu mele naa piliipu, ulu akuma numanu liipu naa mundamili.’ nimbu kene mini-wale naa mundupu yunga kumbi-kerina pipili kolupu mini-wale naa mundupu pupu molomulú.

²¹Nanga pulu lelemú yambuma, oliunga numanale-ni ‘I-siku i-siku tǵingima tekú kis-sǵngi.’ ni naa nímu lem ‘Oliu Pulu Yili-ni ulu te naa temba.’ nimbu piliipu yunga kumbi-kerina mini-wale aima naa mundupu we molomulú. ²²Kanu-kene, yu-ni “Teai.” nirim mele piliipu liipu tepu, yu kanupa kaí piliilimú uluma tepu kene yundu “Si.” nimbu mawa timulú mélema pali yu-ni simba liimulú. ²³Yu-ni “Teai.” nirim akili i-sipa mele: “Nanga Málu Yesos Kraisele-nga bilinga pulele kene mulurum mele kene, yu-ni ui tirim, ekupu kapula temba mele ‘Aima sika.’ niku tondulu munduku piliiku, yu-ni ‘Eni-enini anju-yandu numanu monjai.’ nirim mele aku-siku teai.” nirim. ²⁴Pulu Yili-ni “Teai.” nirim mele piliiku liiku telemele yambuma pali enini Pulu Yili-kene tapú-toku molemele, yu enini-kene tapú-topa molemú. Yu-ni yunga Minéle oliu sirim akiliinga ‘Yu oliu-kene tapú-topu molemú.’ nimbu piliilimulu.

4:1-6 Pulu Yili-nga Minéle Kene Kuruma Kene Eninga

Ungma Oliu-ni Kapula Apurumulú Mele Ung Te

4 ¹Nanga pulu lelemú yambuma, “Pulu Yili-nga Minéle-ni na “Ninjui!” nimba ung nimba sísuma piliipu eni nimbu siker.” niku gólu tuli yambu pulele molemele akiliinga, yambu te omba aku-sipa nimbá kene eni sumbi-siku ‘Sika lam.’ niku yunga ungele naa piliai! Ui eninga mululi ulu-puluma kanuku apuruku kene ‘Sika Pulu Yili-nga Minéle-ni nimba simu-na piliipa kene nikem-nje mola gólu tokum-nje?’ niku kanai. ²⁻³Yambu te-ni numanale-ni piliipa ung nilimú ungele ‘Sika Pulu Yili-nga Minéle-ni yu nimba simunje, apurupu piliamili.’ niku i-siku mele kanuku piliangi: Yambu te-ni “Yesos Krai sika mana-yi au talupa omba mulurum.” nimbá yambale sika Pulu Yili-nga Minéle yunga numanuna mulupili nilimú. Akiliinga-pe yambu te-ni Yesos-ndu aku-sipa mele naa nimbá kene kanuku kene ‘Pulu Yili-nga Minéle yunga numanuna naa molemú, kuru te yunga numanuna molemú.’ niku piliingí. Kuru kanili Krai-kene ele-túli, akiliinga yambu kanili Krai-kene ele-túli molemúko. Ui “Ombá.” niring piliiring ele-tu kanili ekupu ma-koleana kórunga omba molemú.

⁴Nanga kangambula nanama, eninga numanuna molemú Minéle yunga tondulale olandupa, we mana-yambuma kene molemú kurumanga nuimeliinga tondulale mandupa, akiliinga eni Pulu Yili-nga yambuma

molku, “Pulu Yili-nga ungele nimbu siker.” niku gólu tolemele yambuma toku mania munduring. ⁵Yambu kanuma we-mana-yambuma mindi, akiliinga eninga ung nilimelema mana-ungma mindi piliiku nilimele, akiliinga, we-mana-yambuma-ni eninga ungma piliiku molemele. ⁶Akiliinga-pe oliu Pulu Yili-nga yambuma molemulu. Pulu Yili-ni numanale-ni piliipa ulu telemúma aima piliilimili yambuma-ni oliu-ni nilimulu ungma piliiku molemele. Akiliinga-pe Pulu Yili-nga yambu naa molemelema-ni oliunga ungma naa piliiku molemele. Akiliinga, yambuma-ni ung nilimelema piliipu kene ‘Yambu ima Pulu Yili-nga Minéle-ni ung-sikama mindi nilimú Minéle numanuna molemú, yambu ima yunga numanuna gólu tuli kurale molemú lam.’ nimbu kanolemulu.

4:7-21 Numanu Munjuli Ulu-Puleliinga Ung Te

⁷Na numanu monjuliulu pulu lelemú yambuma, Pulu Yili-ni ui-pulu-pulu oliu numanu munjurumeliinga oliu-ni oliuliulu anju-yandu aku-sipu numanu monjamili. Numanu monjuku mololsiliiku pulimelé yambuma Pulu Yili-nga kangambulama molku yu telemú mele piliiku bi silimele. ⁸Numanu munjuli ulu-pulele Pulu Yili-kene mindi pepa wendu olemú-na yambuma numanu naa monjulemele yambuma-ni Pulu Yili telemú mele kepe, molemú mele kepe, bili kepe, naa piliilimili. ⁹Pulu Yili-ni numanu monjulemú mele oliu liipa ora sirim akili i-sipa mele: Yunga Málu tiluele mindi mulurum, akiliinga-pe ‘Oliu kona molupu konjupu mindi pamili akiliinga yunga kangale oliu mana-yambumanga nimba alko topa kulunjupili.’ nimba yu-ni akili liipa ma-koleana oliu yambu kismanga nimba liipa mundunjurum, aku-sipa Pulu Yili-ni numanu monjulemú mele oliu liipa ora sirim. ¹⁰Numanu munjuli ulu-pulele i-sipa mele: Oliu-ni Pulu Yili ui numanu naa monjamili yu-ni oliu we numanu monjupa kene ‘Yunga kangale yunga memale onde lepa oliunga nimba alko topa kolunjumbaliinga oliunga ulu-pulu-kis tirimulu telemuluma kamu mania pupili, alsupu naa piliambu.’ nimba, [Pulu Yili] yu-ni yunga Málale ‘Oliunga nimba kulunjupili.’ nimba oliu sirim kanili.

¹¹Na-ni numanu monjuliulu pulu lelemú yambuma, Pulu Yili-ni [oliu numanu monjupa kene yunga Málale oliunga nimba sirim] aku-sipa oliu numanu munjurumu-na oliu-ni yambu lupama anju-yandu numanu monjulkumulanje kapula. ¹²Mana-yambu tiluri-ni kepe Pulu Yili mongale-ni naa kanuring. Akiliinga-pe oliu-ni oliuliulu anju-yandu numanu munjúmulu lem Pulu Yili oliunga numanuna molemú, yu-ni oliu numanu monjupa konjulimú mele oliu-oliuliulu aku-sipu kamu numanu monjupu konjulimulu.

¹³Yu-ni yunga Minéle oliu sirim-na piliipu kene ‘Yu oliu-kene tapú-topa molemú, oliu yu-kene tapú-topu molemulu.’ nimbu piliilimulu. ¹⁴Lapale-ni “Mana-yambuma-ni ulu-pulu-kis telemeláliinga ‘Mindili nangi.’

nimbú kene molku kis-singélinga molku kis naa sangi, tekú liani pui.” nimba yunga Málale liipa mundurum oliu mongale-ni kanurumulu mele temanele topu yambuma silimulu. ¹⁵ ‘Yesos yu sika Pulu Yili-nga Málale.’ niku, niku para singí yambuma Pulu Yili enini-kene tapú-topa molumba enini Pulu Yili-kene tapú-toku mulungí. ¹⁶ Akili piliipu kene, Pulu Yili-ni oliu numanu monjulemále piliipu kene ‘Yu-ni sika oliu aima numanu monjulemú monjumba.’ nimbu tondulu mundupu piliilimulu.

Pulu Yili yu numanu munjulieliinga pulele. Numanu monjulsiliiku anduku molemele yambuma Pulu Yili wasie tapú-toku molemele, yu enini-kene tapú-topa molemú. ¹⁷ Yesos ma-koleana molupa yambuma numanu aima sika monjupa mulurum mele oliu aku-sipu molomulú kene oliu-kene numanu aima monjupa kunjulieliinga ulu-pulele pemba. Kanu-kene numanu monjupa kunjuli ulu-pulele oliu-kene pemba kene Pulu Yili-nga kot enale wendu ombá kene oliu mundu-mong naa temulú, ‘Oliu akiliinga ulu te mólu.’ nimbu tondulu mundupu piliipu molemulu. ¹⁸ Numanu munjuli ulu-pulele kene mundu-mong tili ulu-pulele kene tiluna naa pelembelaliinga numanu monjupa kunjuliele-ni mundu-mong tili ulu-pulele makorolemáliinga numanu munjuli ulu-pulele pelemú yambuma Pulu Yili-kene yambuma-kene numanu monjuku kene mundu-mong naa telemele tingí. Yambuma ulu-pulu-kisma telemele kene aku-siku mong liilimele mong kanumanga pundu tungíndu mundu-mong telemeleko. Mundu-mong telemele yambuma eninga numanuna numanu munjuli ulu-pulele kamu naa pelemúko.

¹⁹ Pulu Yili-ni oliu kumbi-lepa numanu munjurumeliinga ekupu oliu-ni yu-kene yambu pulu lelemúma kene numanu monjulemulu. ²⁰ Yambu te-ni ‘Na Pulu Yili numanu monjuli.’ nilimáliinga-pe yunga anginele numanu kis panjilimú kene yu gólu tuli yambale mindi molemú. Yu-ni yunga anginele mongale-ni kanupa kene yu numanu naa monjulemú kene yu-ni mongale-ni naa kanolemú Pulsu Yili nambi-sipa numanu monjumbaye? Kapula mólu. ²¹ Pulu Yili-ni oliu “Teai!” nimba ung-mani sirim ung te i-sipa mele:

“Yambu te Pulu Yili numanu monjulemú yambale
yu-ni yunga anginele numanu munjupiliko!”
nimba aku-sipa mele ung-mani te sipa panjurum kanili.

5:1-5 Yambuma-ni ‘Pulu Yili-nga Kangambulama Molamili.’ Niku Kene Telemele Mele

5 ¹ ‘Pulu Yili-ni oliu ‘Nokupa konjumba yi te liipu mundumbu.’ ui nimba panjurum yi-nuim Krais akilindu penga Yesos yi-nuim Kraisele omba mulurum.’ niku piliilimili yambuma Pulu Yili-nga kangambulama molemele. Yambu te-ni yi te numanu monjulemú yambale-ni yi kaniliinga kangambulale numanu monjulemúko. ² Oliu-ni Pulu Yili numanu monjupa, yu-ni “Teai.” nirim

uluma piliipu liipu telemulu kene ‘Oliu-ni yunga kangambulama numanu monjulemulu.’ nimbu piliilimulu. ³Pulu Yili numanu monjumulundu yu-ni “Teai.” nirim uluma piliipu liipu temulú. Yu-ni “Teai.” nirim uluma temulundu mindili naa sipu temulú. ⁴Pulu Yili-nga kangambula molemele yambuma-ni ma-koleana ulu kundi tolemele uluma “Mólu!” niku ulu-pulu-kísima toku mania munduku kene alsuku naa telemele. ‘Pulu Yili-nga Málu Yesos oliunga.’ nimbu tondulu mundupu piliipu yu monjupu piliilimuláliinga oliu-ni mana-ulu kanuma “Mólu!” nimbu topu mania mundulimulu. ⁵Namelé-ni ma-koleana ulu-pulu-kísima “Mólu!” niku toku mania mundulimeleye? Oliu ‘Yesos yu Pulu Yili-nga Málale.’ nimbu piliilimulu yambuma-ni mindi ulu akuma “Mólu!” nimbu topu mania mundulimulu.

5:6-12 Pulu Yili-ni Yunga Málale Molemú Mele Nimba Para Sipa, Kona Molupu Konjupu Mindi Pumulú Kupulanumele Nimba Sirim Ungele

⁶Pulu Yili-ni “Enini nokupa konjumba yi te liipu mundumbu.” ui nimba panjurum yi-nuim Kraiss Yesos penga urum. Yesos Kraiss Pulu Yili-nga Málale molupa no liirimko; Pulu Yili-nga Málale molupa yunga memale ‘onde linjipili.’ nirimko. Yu Pulu Yili-nga Málale molupa no liirimele mendepulu mólu. Pulu Yili-nga Málale molupa kene no liirimko, memi ‘Onde lipili.’ nimba kulurumko. Mini Kake Tiliele ung-sikamanga pulele molupa kene yu-ni “Yesos yu sika Yi-Nuim Kraisele omba mulurum, yu sika Pulu Yili-nga Málale.” nilimále aima sika nilimú. ⁷Méle yupuku-ni Yesos Kraiss omba mulurum mele liipa ora silimú. ⁸Akuma Minéle kene nole kene memale kene, méle yupuku akumanga ung-pulu tiluele.

⁹Mana-yambuma-ni ungma niku silimele piliipu kene ‘Sika lam.’ nimbu piliilimuláliinga-pe mana-yambuma-ni niku silimele ungma mandupa. Pulu Yili-ni yu-yunu nimba silimú ungma olandupaliinga yu-ni yunga Málale molemú mele nimba sirim ungele “Aima sika.” nimbu pilfímulu lem kapula. ¹⁰Akiliinga, yambu te-ni ‘Pulu Yili-nga Málale yu sika.’ nimba tondulu mundupa piliilimú yambale yunga numanale-ni ‘Pulu Yili-ni aku-sipa nimba silimú ungma sika.’ nimba piliilimúko. Yambu te-ni ‘Pulu Yili-ni nilimú ungma ung-góluma.’ nimba piliilimú yambale-ni aku-sipa nimba piliilimále-ni ‘Pulu Yili yu gólu tolemú yili.’ nimba piliilimú. Nambimuna, yambu kanili-ni Pulu Yili-ni yunga Málale molemú mele nimba silimú ungma ‘Gólu tokum.’ nimba piliilimú, aku-sipa ‘Pulu Yili-ni nilimú ungma ung-góluma.’ nimba piliilimúko. ¹¹Pulu Yili-ni nimba silimú ungele i-sipa mele: Pulu Yili-ni oliu taki-taki kona molupu mindi pumulú ulu-pulele sirim. Molupa mindi puli ulu-pulu kanili yunga Málu-kene pelemú. ¹²Pulu Yili-nga Málu-kene tapú-toku molemele yambuma kona molemele mulungí ulu-pulu akili [Pulu Yili-ni sirim kanili] enini-kene pelemú. Pulu Yili-nga Málu-kene tapú-toku naa molemele yambuma kona mululi ulu-pulu akili enini-kene naa pelemú. Akili Pulu Yili-ni nimba silimú ungele.

**5:13-21 Pepá Topa Pora Simbandu Oliu Taki-Taki
Molupu Mindi Pumulú Mele Nirim Ung Te**

¹³Eni Pulu Yili-nga Málale-nga bili piliiku yu molemú mele ‘Sika’ niku tondulu munduku piliilimili yambuma ‘eni ‘Taki-taki molku mindi pungí ulu-pulele eni-kene pelemú.’ niku tondulu munduku piliangi.’ nimbu pepá ili eni topu siker. ¹⁴Oliu Pulu Yili-nga kumbi-kerina pupu ulu mare mawa timulúndu tondulu mundupu piliipu kene pumulú akili i-sipa mele: Pulu Yili yu-ni ‘Wendu upili.’ nimba piliipa molemú mele piliipu kene yu molemúna pupu mawa timulú kene ‘Yu-ni aima sika oliunga ungma piliimba.’ nimbu piliipu oliu mundu-mong naa tepu yunga kumbi-kerina sumbi-sipu pulimulu. ¹⁵Kanu-kene ‘Oliu-ni yu-kene mawa timulú mele sika piliimba.’ nimbu piliipu kene ui naa sipili ‘Mawa timulú mele kanuma oliu sika kórunga símu liipu pora símulu.’ nimbu piliilimuluko.

¹⁶Krais-nga yambu te-ni Krais-nga yambu te ulu-pulu-kis te temba kanupa kene, ulu-pulu-kis temba akiliinga yu kolumba ulu te naa pimu lem nimba ulu-pulu-kis temba mele kanomba yambale-ni angin kaniliinga Pulu Yili mawa tinjipili. Aku-sipa temba kene Pulu Yili-ni yu ‘alsupa kona mulupili.’ nimbá. We ulu-pulu-kísimandu niker. Yambu te-ni ulu-pulu-kis te tembaliinga yu kolumba ulu-pulu te aima sika pelemú, yambu te-ni ulu-pulu-kis kanili temba kene ‘Yambu kaniliinga Pulu Yili mawa tenjangi.’ nimbu naa niker. ¹⁷Pulu Yili-kene yambuma-kene tepu kis-silimulu mola lawa telemulu uluma pali Pulu Yili-ni ‘Ulu-pulu-kísma’ nilimú. Akiliinga-pe ulu-pulu-kis mare yambuma-ni telemele ulu-pulu-kis akumanga yambu kulungí ulu te naa pelemú.

¹⁸Oliu piliilimulu, ‘Pulu Yili-ni mirim yunga kangambula molemele yambuma ulu-pulu-kísima taki-taki teku naa molemele. Pulu Yili-nga Málale-ni yambu kanuma nokupa konjulimáliinga ulu-kismanga pali ulu-pulele pelemú kurale-ni enini kamu kapula ambulupa mindili naa simba.’ aku nimbu piliilimulu.

¹⁹Oliu piliilimulu: ‘Sika ulu-kismanga pali ulu-pulele pelemú kurale-ni ma-koleana yambumanga pali [yi-]nuimele molupa enini ambulupa nokulemáliinga-pe oliu Pulu Yili-nga kangambulama molemulu.’ nimbu piliilimulu.

²⁰Ulu te piliilimuluko. Akili i-sipa mele: ‘Yu sika yi molemále molupa numanale-ni piliilimú mele oliu piliamili.’ nimba Pulu Yili-nga Málale omba oliu piliipa kungnjuli sirim. Oliu sika yi molemále-kene numanu tiluna pupili tapú-topu molemulu, yunga Málu Yesos Krais yu-kene kepe wasie tapú-topu molemuluko. Pulu Yi ili Pulu Yi Sikale, taki-taki kona molupa mindi puli ulu-pulele pelemú yili.’ nimbu piliilimuluko.

²¹Nanga kangambula numanu monjuliuma, we-mélema tekú mimi tekú angnjiku ‘Oliu nokolemele pulu yima.’ niku popu toku mélema kalku silimele méle akuma liiku bulu siku ‘aima ambulupu popu naa tomulú.’ niku molai.

[Aku manda niker.]